

Λευτέρης Ρόρρος (1939-1967)

Η α ήθελα να μιλήσω για τις εικόνες που μου έχουν μείνει από τον Λευτέρη. Μετά από σαράντα χρόνια, είναι φυσικό, κάποια πράγματα να έχουν καταγραφεί στη μνήμη επιλεκτικά. Κάποια άλλα όχι. Θέλω να πιστεύω ότι οι εικόνες που μένουν είναι οι πιο ουσιαστικές, οι πιο ουσιαστικές για μένα και γι' αυτό που θέλω να κρατήσω από τη φιλία μου με τον Λευτέρη. Όσα θυμάμαι από εκείνα τα χρόνια έχουν σημασία για μένα, είναι στοιχεία αυτοβιογραφικά. Δεν ξέρω πόσο σημαντικά θα ήταν για κάποιον άλλο.

Ο Λευτέρης, πάνω απ' όλα, ήταν ένας πολύ καλός φίλος μου. Εκείνα τα χρόνια της δεκαετίας του '60, που σπουδάσαμε στη Σχολή Καλών Τεχνών, είχαμε φτιάξει μια παρέα πολύ δεμένη, μια φιλική παρέα που, σε μεγάλο βαθμό, υπάρχει ως σήμερα. Ο Λευτέρης ήταν από τους πρωταγωνιστές αυτής της παρέας. Λόγω της προσωπικότητάς του, λειτουργούσε σαν συνδετικός κρίκος μεταξύ μας. Όλοι είχαμε λόγους να τον θέλουμε κοντά μας.

Εγώ, για παράδειγμα, ήθελα να κάνω παρέα μαζί του, όχι μόνο επειδή είχαμε κοινά ενδιαφέροντα, αλλά κυρίως γιατί θαύμαζα την ευφυΐα με την οποία αντιλαμβάνονταν τα θέματα της ζωγραφικής. Είχε μια οξυμένη αίσθηση της εικαστικής δουλειάς, που με εντυπωσίαζε. Συζητούσαμε συχνά για τη δουλειά μας, αλλά και για την προσωπική μας ζωή, και γενικώς για όλα τα θέματα που μας απασχολούσαν. Αυτό συνέβαινε βέβαια και με τα άλλα μέλη της παρέας, κυρίως όταν πηγαίναμε στην Πλάκα, στην ταβέρνα του Πουλάκη, ή στην Ύδρα. Προσπαθούσαμε να βλέπουμε από κοντά τα πράγματα που μας ενδιέφεραν, όχι επιφανειακά, αλλά με μια διάθεση να ακουμπήσουμε το βάθος. Δεν ξέρω πόσο τα καταφέραμε, αλλά είναι γεγονός ότι η ζωγραφική έπαιζε πραγματικά σημαντικό ρόλο στη ζωή μας.

Σε εκείνες τις κουβέντες μας διαμορφώθηκαν οι απόψεις του καθενός από μας σχετικά με τη στάση μας απέναντι στην τέχνη. Μας απασχολούσε κυρίως το θέμα της παραστατικής ζωγραφικής. Τότε, στον καλλιτεχνικό χώρο της Ελλάδας,

υπήρχε μια αντιπαλότητα μεταξύ της αφηρημένης τέχνης και της παραστατικής. Η παραστατική ζωγραφική, όμως, ταυτιζόταν συνήθως με την εκδοχή της ελληνικότητας. Εμείς –μαθητές του Μόραλη οι περισσότεροι– θεωρούσαμε ότι αυτή η αντίληψη είναι ένα πλαστό κατασκευάσμα που δεν μας αφορά. Πιστεύαμε στην παραστατικότητα, αλλά δεν τη βλέπαμε σαν παρακλάδι της ελληνικότητας. Δουλεύαμε σκληρά, ψάχνοντας τρόπους για να δείξουμε τη δική μας άποψη. Οι προσπάθειές μας δεν είχαν άμεσα αποτελέσματα, αλλά παιδευόμασταν για να βρούμε το δρόμο μας.

Του Λευτέρη του άρεσε να ζωγραφίζει, ζωγράφιζε καθημερινά, απ' ότι θυμάμαι. Όλοι πιστεύαμε στο ταλέντο του και περιμέναμε ότι, με τον καιρό, θα γινόταν ένας από τους καλύτερους ζωγράφους της γενιάς μας. Ζωγράφιζε πρόσωπα και πράγματα που αγαπούσε, όσα τον περιέβαλλαν και του ήταν οικεία. Η πραγματικότητα τον έθελγε, όπως όλους μας. Προσπαθούσε να την αδράξει, να την κάνει δική του, του άρεσε κυριολεκτικά να τη «μυρίζει». Έδινε μεγάλη σημασία στις μυρωδιές, τη μυρωδιά του καφέ, των χρωμάτων, του αέρα και της θαλασσινής αρμύρας, των λουλουδιών, των ανθρώπων. Η κρίση του για πρόσωπα και πράγματα, για εικόνες και καταστάσεις, βασιζόταν πιο πολύ στην αίσθησή του, στο συναίσθημα, στις συγκινήσεις που του προκαλούσαν. Είχε μια σχεδόν σωματική σχέση με το περιβάλλον, και αυτό ήταν ένα από τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία της προσωπικότητάς του.

Γι' αυτό ίσως ήταν και τόσο καλός χορευτής. Του άρεσε να χορεύει, ένιωθε μέσα του το ρυθμό, ανοιγόταν στο χώρο και τον κατακτούσε με τον πιο φυσικό τρόπο. Έδινε την εντύπωση ενός ελεύθερου ανθρώπου, με κατασταλαγμένη στάση απέναντι στη ζωή, έμοιαζε σίγουρος για τις επιλογές του. Εμείς βέβαια ξέραμε τις ανησυχίες του, τα ερωτηματικά που τον κατέτρεχαν, όπως όλους μας. Ήμαστε, κατά βάθος, γεμάτοι αμφιβολίες, αλλά ταυτόχρονα αποφασισμένοι να υπερασπιστούμε τη δική μας αλήθεια. Εκείνη η εποχή, η δεκαετία του '60, για έναν νέο άνθρωπο, ευαίσθητο και καθαρό από προκαταλήψεις, όπως ήταν ο Λευτέρης, έδινε πλήθος ερεθίσματα, που οδηγούσαν σε μια διαρκή αναζήτηση του νοήματος της ζωής, της τέχνης, των πραγμάτων.

Πολλές φορές βρεθήκαμε μαζί σε συγκεντρώσεις ή διαδηλώσεις για το 114 και το 15%, καθώς και σε πορείες ειρήνης. Ένας νέος της εποχής δεν μπορούσε να είναι αδιάφορος για τέτοιες εκδηλώσεις που αποτελούσαν μέρος της ζωής της φοιτητικής νεολαίας και καθόριζαν την πολιτική και κοινωνική μας στάση. Ενδιαφερόμασταν για τα κοινά, αλλά μας ένοιαζε και η δική μας ζωή.

Ειδικά ο Λευτέρης ήθελε να οργανώσει τη ζωή του όσο γίνεται πιο δημιουργικά, για τον εαυτό του και για τη Λέλα. Ήταν κι αυτό ένας λόγος που, λίγο πριν από τη δικτατορία, πήγε και εγκαταστάθηκε στην Κύμη. Εκεί μπορούσε να αυ-

τοσυγκεντρωθεί, να δει πιο καθαρά τα πράγματα, χωρίς όμως να κόψει τις επαφές με τους δικούς του και τους φίλους. Νομίζω πως ήθελε να φτάσει στην ουσία των προβλημάτων που τον απασχολούσαν, όχι μόνο των προβλημάτων της ζωγραφικής, αλλά και της ίδιας της ζωής. Και σχεδόν τα κατάφερε, απ' ότι έλεγε ο ίδιος. Λίγο ακόμα και «δεν θα φοβόταν πια τίποτα», όπως έγραφε σε ένα γράμμα του. Αυτό το «λίγο ακόμα» δεν το πρόλαβε. Κυρίως, όμως, δεν πρόλαβε καν να γνωρίσει τα καινούργια προβλήματα που θα είχε να αντιμετωπίσει στις επόμενες φάσεις της ζωής του, αν ζούσε. Πολλές φορές έχω σκεφθεί πώς θα ήταν αν δεν είχε φύγει, αν τον είχαμε ακόμα εδώ, κοντά μας, κι αν μπορούσαμε να συζητάμε μαζί του, όπως τότε, για όσα μας απασχολούν σήμερα.

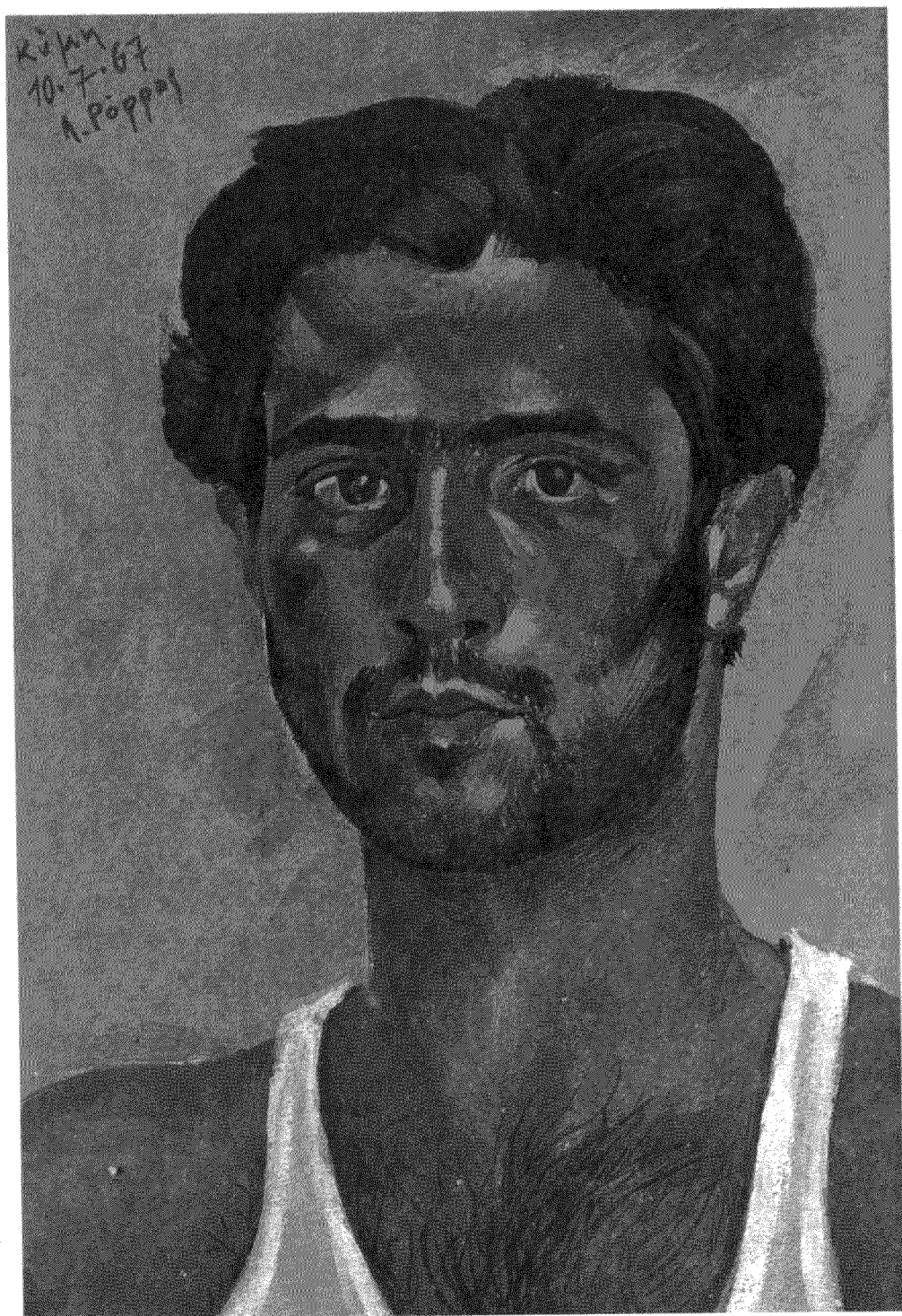
Όταν χάνεις απροσδόκητα έναν φίλο σε τόσο νεαρή ηλικία, στην αρχή δεν το πιστεύεις. Δεν μπορούσαμε να πιστέψουμε ότι χάσαμε τον Λευτέρη (και μερικούς άλλους φίλους που έτυχε να φύγουν νωρίς). Χρειάζεται χρόνος για να ξεπεράσεις το πρώτο σοκ. Αλλά κι όταν αυτό περάσει, δεν μπορείς εύκολα να συμβιβαστείς με το γεγονός. Η απώλεια φέρνει πόνο και μια αίσθηση αδικίας. Η απουσία του Λευτέρη μας βαραίνει ακόμα, όλους εμάς της παλιάς παρέας, όσο κι αν πέρασαν τα χρόνια. Και τουλάχιστον εγώ προσωπικά πιστεύω ότι αυτή η απουσία σημαίνει απώλεια και για την ελληνική τέχνη. Είμαι σίγουρος ότι πολλοί από εκείνους που γνώριζαν τον Λευτέρη ως ζωγράφο συμμερίζονται τη γνώμη μου.

Θα κλείσω με δυο λόγια γι' αυτή την έκθεση, μια δημόσια εκδήλωση μνήμης, που διεγείρει τις προσωπικές μνήμες του καθενός από μας, αλλά απευθύνεται και σε όσους δεν γνώρισαν προσωπικά τον Λευτέρη, σε όσους έχουν ακούσει μόνο κάτι γι' αυτόν, και βέβαια σε όσους ενδιαφέρονται για τις πρώιμες μορφές της τέχνης της γενιάς μας. Μια και μιλάμε για έναν από τους πιο προικισμένους ζωγράφους αυτής της γενιάς, το έργο του αξίζει να γίνει ευρύτερα γνωστό, τόσο για ιστορικούς όσο και για καλλιτεχνικούς λόγους. Ομολογώ ότι θα ήθελα πολύ να δω με ποιο τρόπο θα αντιμετωπιστεί από τους νεότερους και τους ειδικούς. Σε κάθε περίπτωση, η δημοσιοποίηση αυτού του έργου και, κυρίως, η καταγραφή του στο βιβλίο που συνοδεύει την έκθεση δεν αναπληρώνει βέβαια την απώλεια του Λευτέρη, αλλά τουλάχιστον δίνει τη δυνατότητα να συμπληρωθεί η εικόνα μιας εποχής, διασώζοντας από τη λήθη μια σημαντική παρουσία εκείνων των χρόνων.

Όταν θρίψω τὰ ἔργα τῷ Λευτέρῳ Ρόρρου
εἶναι εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μάνας του.
Τὸ παιδί αὐτὸ μιγνύσας γλῶσσαν, τουλάχιστον
εἰς τὴν τὸν δασκασμόν του, ἀλλ' ἐν θρήνη
τὰ ἔργα πορρὰ. Διέγιντο τὰς γυναικας τῆς
βουχαρινῆς ὁ Ρόρρου γὰρ νὰ ἐμφανίσῃ τὸν ποιητικόν
ἐσωτερικόν του κόσμον, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν,
ἐπιδασκαλὴν ἀκόμα, ἰδῶσι δὲ γινώσκουσι τὸν
ἰσχυρισμὸν τοῦ τεχνίτου καὶ τὴν ποιότητα τῆς
ἐργασίας του. Εὐαίσθητο, ὅτι νῦν ρυθμίσθη
τῇ βουχαρινῇ, διαμεσολαβήσας δὲ, εἰς τὴν
δύναμι τὸν ἐσωτερικόν κόσμον, ἵκανον δὲ τοῦ
χρημαλοῦσαν γὰρ νὰ πηλύνῃ τὸν καὶ βουχα-
ρινικόν του κόσμον καὶ νὰ ἐμφανίσῃ πρὸς
ἄρτι τὸ γινώσκον ποιητικὸν ὄραμα του.

1. Μυθιστόρημα.

Α. Ρόρρος, Αυτοπροσωπογραφία, 1967